

การพยาบาลเฉพาะทางสาขาการพยาบาลผู้เสพและผู้ติดสารเสพติด

นิภา กิมสูงเนิน ส.ด.*

บทนำ

ปัญหาการแพร่ระบาดของสารเสพติดเป็นปัญหาที่สำคัญของประเทศทั่วโลก¹ โดยเฉพาะอัตราการเพิ่มจำนวนมากขึ้นในกลุ่มเด็กและวัยรุ่น จนกระทั่งกลายเป็นปัญหาทางสุขภาพเนื่องจากภาวะแทรกซ้อนที่เกิดตามมาจากการใช้ยาและสารเสพติดไม่เพียงแต่เป็นปัญหาเฉพาะตัวผู้เสพและผู้ติดสารเสพติดเท่านั้น แต่ยังคงกลายเป็นปัญหาของครอบครัวและสังคมตามมาในที่สุดด้วย ซึ่งปัจจุบันประเทศสหรัฐอเมริกายอมรับว่าปัญหาการใช้ยาและสารเสพติดเป็นปัญหารุนแรงอย่างที่มีประวัติศาสตร์ของชาติอเมริกาไม่เคยปรากฏมาก่อน เนื่องจากกระทั่งปัจจุบันก็ยังไม่มีวิธีการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพียงพอ เพราะบุคคลในสังคมส่วนใหญ่มีการดำเนินชีวิตที่เคร่งเครียด ขาดแหล่งสนับสนุนทางสังคมที่เข้มแข็ง และตกอยู่ท่ามกลางวิถีชีวิตที่มีการแข่งขันอย่างสูงตลอดเวลา เพื่อให้มีชีวิตอยู่รอดในสังคมที่เน้นความเจริญเติบโตทางวัตถุและความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ ดังนั้นด้วยอิทธิพลทางด้านสังคมและเศรษฐกิจดังกล่าวจึงทำให้บุคคลส่วนใหญ่หันมาใช้ยาและสารเสพติดมากขึ้น ซึ่งสภาพปัญหาการใช้ยาและสารเสพติดกำลังกลายเป็นปัญหาของประชาชนในสังคมประเทศต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทยด้วย แนวทางสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการบำบัดรักษาผู้เสพและผู้ติดสารเสพติดที่สำคัญคือการพัฒนาบุคลากร² ซึ่งบุคลากรด้านสาธารณสุขที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการดูแลและช่วยเหลือผู้เสพและผู้ติดสารเสพติดก็คือ “พยาบาล” เนื่องจากพยาบาลเป็นบุคลากรด้านสาธารณสุขที่ไม่เพียงแต่มีจำนวนมากที่สุดแต่ยังเป็นบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดกับผู้ป่วยมากที่สุดด้วยเช่นกัน³ แต่กลับพบว่าพยาบาลเพียงจำนวนหนึ่งเท่านั้นที่ได้รับการฝึกอบรมให้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการดูแลผู้เสพและผู้ติดสารเสพติดได้อย่างมีประสิทธิภาพ ยังมีพยาบาลอีกจำนวนมากที่ปฏิบัติงานด้านการพยาบาลผู้เสพและผู้ติดสารเสพติดมีความต้องการเพิ่มพูนความรู้เรื่องยาเสพติดและทักษะการดูแลผู้เสพและผู้ติดสารเสพติด⁴ องค์การพยาบาลต่าง ๆ ในต่างประเทศมีความเห็นสอดคล้องกันว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการเตรียมความพร้อมให้กับพยาบาลที่ปฏิบัติงานด้านการดูแลผู้เสพและผู้ติดสารเสพติดเพื่อให้มีความรู้ความสามารถและทักษะในการให้การพยาบาลผู้เสพและผู้ติดสารเสพติดอย่างมีคุณภาพและมีมาตรฐานต่อไป บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรการพยาบาลเฉพาะทางสาขาการพยาบาลผู้เสพและผู้ติดสารเสพติดของต่างประเทศ เพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนาหลักสูตรการพยาบาลเฉพาะทางสาขาการพยาบาลผู้เสพและผู้ติดสารเสพติดของประเทศไทยต่อไป

คำสำคัญ: พยาบาลเฉพาะทาง สาขาการพยาบาลผู้เสพและผู้ติดสารเสพติด

ความเป็นมา

จากสภาพปัญหาการใช้ยาและสารเสพติดที่เพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็วในประเทศตะวันตก เป็นสาเหตุให้มีจำนวนผู้เสพและผู้ติดสารเสพติดที่เข้ารับการบำบัดรักษาเพิ่มมากขึ้นแต่กลับพบว่า การพยาบาลผู้เสพและผู้ติดสารเสพติดเป็นเรื่องยุ่งยากแตกต่างจากการดูแลพยาบาลผู้ป่วยทั่วไป⁵ ซึ่งพยาบาลส่วนใหญ่มีความรู้ลึก

วิตกกังวล กลัว รู้สึกไม่ปลอดภัยและไม่พึงพอใจต่อการเป็นพยาบาลผู้เสพและผู้ติดสารเสพติดโดยให้เหตุผลว่าตนเองไม่มีประสบการณ์มากเพียงพอในการดูแลผู้เสพและผู้ติดสารเสพติดเนื่องจากขาดทักษะ ทำให้ขาดความมั่นใจในคุณภาพบริการ⁶⁻⁷ ซึ่งสอดคล้องกับรายงานการศึกษาของสมาคมพยาบาลแห่งสหรัฐอเมริกาที่พบว่าจากการสัมภาษณ์พยาบาลเฉพาะทางด้าน การพยาบาล

* อาจารย์ประจำคณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต

สุขภาพจิตและจิตเวชพบว่าร้อยละ 10 ระบุว่า ตนเองรู้สึก ว่าไม่มีความสามารถในการดูแลผู้ป่วยที่มีปัญหาสุขภาพ จิตที่ใช้สารเสพติดแม้ว่าต้องปฏิบัติงานในการดูแลผู้ป่วย กลุ่มนี้ทุกวัน⁷ นอกจากนี้แล้วยังพบข้อมูลว่าพยาบาล ขาดความรู้เชิงทฤษฎีและความเชี่ยวชาญเฉพาะทางใน การดูแลผู้ป่วยที่ใช้สารเสพติดเมื่อเปรียบเทียบกับทีมสห สาขาวิชาชีพ เช่น แพทย์ นักสังคมสงเคราะห์ และผู้ให้คำ ปรึกษา ซึ่งผลการศึกษาที่ได้นี้ทำให้สมาคมพยาบาลแห่ง สหรัฐอเมริกา มีความเห็นว่ามีความจำเป็นที่ต้องมีการ พัฒนาหลักสูตรเพื่อฝึกอบรมให้กับพยาบาลเพื่อเพิ่มพูน ความรู้ความสามารถและทักษะในการดูแลผู้ป่วยที่ใช้สาร เสพติดต่อไป⁷⁻⁸ เช่นเดียวกับการศึกษาที่พบว่าพยาบาลมี ความเห็นว่าหากไม่ได้รับการฝึกอบรมให้มีความรู้ความ เข้าใจและทักษะในการดูแลผู้ป่วยที่ใช้สารเสพติดแล้ว จะ รู้สึกว่ามีความสามารถจำกัดในการปฏิบัติงานพยาบาลทั้ง ด้านการป้องกัน การปฏิบัติการพยาบาลและการบำบัด รักษาฟื้นฟูผู้ป่วย⁹ มีผลให้พยาบาลวิชาชีพส่วนใหญ่แสดง ความจำเป็นว่าไม่ต้องการดูแลผู้ป่วยและผู้ติดสารเสพติด ในขณะที่ผู้ป่วยกลุ่มนี้กลับมีปัญหาด้านสุขภาพจำนวน เพิ่มขึ้นในแต่ละปี ส่งผลให้องค์กรและหน่วยงาน สุขภาพที่เกี่ยวข้องต้องหาแนวทางในการเพิ่มสมรรถนะ ของพยาบาลวิชาชีพเพื่อสามารถให้การดูแลผู้ป่วยและผู้ติดสารเสพติดได้อย่างมีคุณภาพและมีมาตรฐาน

พยาบาลวิชาชีพในต่างประเทศมีพื้นฐานการ ศึกษาทางการพยาบาลหลากหลาย โดยมีระยะเวลา เรียนในหลักสูตรพยาบาลศาสตร์ตั้งแต่ 2 - 4 ปี ขึ้นอยู่ กับการศึกษาในระดับวิทยาลัยพยาบาลหรือในระดับ มหาวิทยาลัย ซึ่งในทุกหลักสูตรพยาบาลศาสตร์นั้น นักศึกษาพยาบาลจะได้เรียนเกี่ยวกับการพยาบาลผู้ใหญ่ การพยาบาลเด็ก การพยาบาลสตรีตั้งครรภ์ การพยาบาล สุขภาพจิตและการพยาบาลชุมชน รวมทั้งเนื้อหาทาง กายวิภาคศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ สำหรับเนื้อหา เกี่ยวกับยาเสพติดนั้นพบว่าส่วนใหญ่มีการเรียนการสอน โดยแทรกเป็นส่วนหนึ่งในวิชาสุขภาพจิตโดยมีจำนวน ชั่วโมงเรียนในหลักสูตรเพียง 4-6 ชั่วโมง¹⁰ จึงไม่ต้อง สงสัยว่าพยาบาลที่สำเร็จการศึกษาและต้องปฏิบัติงาน กับผู้ป่วยยาเสพติดจะต้องเผชิญกับปัญหาและมีความ ยากลำบากในการปฏิบัติการดูแลและให้การพยาบาล

ผู้ป่วยอย่างไร¹¹ ส่วนพยาบาลที่ต้องปฏิบัติงานด้านยา เสพติดจำเป็นต้องชวนขยายและศึกษาเพิ่มเติมโดยการ ฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง ค้นคว้าหาความรู้จากวารสารต่าง ๆ และเข้ารับการอบรมในหลักสูตรการพยาบาลเฉพาะทาง ด้านการพยาบาลยาเสพติด⁶

อย่างไรก็ตามสภาพปัญหาความไม่พร้อมของ พยาบาลในการดูแลผู้ป่วยยาเสพติดดังกล่าวข้างต้น พบว่า สถาบันการศึกษาที่มีหน้าที่ผลิตพยาบาลทั้งในระดับ วิทยาลัยพยาบาลและระดับมหาวิทยาลัยต่างยอมรับว่ายังไม่มีการจัดเตรียมความพร้อมให้กับนักเรียนพยาบาลทั้ง ด้านความรู้และการฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับการดูแลพยาบาลผู้ ป่วยยาเสพติดในหลักสูตรพยาบาลศาสตร์มากเพียงพอ ประการสำคัญคือสถาบันการศึกษาพยาบาลแต่ละแห่ง ยังไม่สามารถสรุปได้ว่าควรมีการสอนเนื้อหาสาระในภาค ทฤษฎีและฝึกปฏิบัติในภาคปฏิบัติเป็นจำนวนกี่ชั่วโมง หรือมากเท่าใดจึงจะถือว่าได้มาตรฐานเพียงพอแล้ว ซึ่งใน ปัจจุบันสถาบันการศึกษาพยาบาลในประเทศต่าง ๆ รวม ทั้งประเทศสหรัฐอเมริกาก็ยังอยู่ในระหว่างการดำเนินการ ต่อไป² สำหรับในประเทศบราซิลมีความเห็นว่ามี ความ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการอบรมการพยาบาลเฉพาะทาง ด้านยาเสพติดให้กับพยาบาลวิชาชีพ เพื่อแก้ไขปัญหา ภาวะสุขภาพของผู้ป่วยยาเสพติดที่นับวันทวีความรุนแรง เพิ่มขึ้น โดยระบุว่าการอบรมต้องอยู่ในรูปแบบการ จัดการศึกษาต่อเนื่อง (Continuing education) โดยการ จัดหลักสูตรการพยาบาลเฉพาะทางด้านยาเสพติดให้กับ พยาบาลวิชาชีพ โดยเฉพาะกลุ่มพยาบาลที่ต้องเป็นผู้ให้ บริการการดูแลผู้ป่วยยาเสพติดได้มีโอกาสพัฒนาความ รู้ความสามารถตลอดจนเทคนิคใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่องเป็น ระยะเวลาไป ซึ่งลักษณะการจัดการอบรมควรเป็นไป 2 ระยะ คือ ระยะแรกเป็นการจัดการศึกษาให้ในขณะที่เป็นนักเรียน พยาบาล และระยะที่สองเป็นการฝึกอบรมในหน่วยงาน ในการปฏิบัติงานเป็นพยาบาลวิชาชีพแล้ว⁷

หลักสูตรการพยาบาลเฉพาะทางด้านยาเสพติดในต่างประเทศ

องค์การอนามัยโลก (World Health Organiza- tion: WHO) และสภาการพยาบาลนานาชาติ¹³ ได้มีการ ประสานความร่วมมือในการพัฒนารูปแบบหลักสูตรการ

พยาบาลเฉพาะทางสาขาการพยาบาลผู้เสพยาและผู้ติดยาเสพติด โดยกำหนดว่าพยาบาลควรได้รับการพัฒนาความรู้และฝึกปฏิบัติผ่านการอบรมเกี่ยวกับปัญหาและสภาพจิตของผู้ใช้สารเสพติดอย่างต่อเนื่อง ภายหลังจากสำเร็จการศึกษาในระบบการศึกษาแล้ว⁷ ซึ่งต่อมาสภาที่ปรึกษาการพยาบาลวิชาชีพได้¹⁴ ได้เสนอแนวคิดรูปแบบการอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถของพยาบาลวิชาชีพเกี่ยวกับผู้เสพยาและผู้ติดยาเสพติด ออกเป็น 3 รูปแบบ ดังนี้¹⁴

1) การอบรมขั้นพื้นฐาน (Basic training)

การอบรมในระดับนี้เป็น การสร้างความเข้าใจและความตระหนักต่อปัญหาเสพติดก่อนนำไปสู่เนื้อหาที่อยู่ยากซับซ้อนมากขึ้น เนื้อหาสาระของการอบรมขั้นพื้นฐานนี้ส่วนใหญ่มุ่งเน้นให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นสภาพทางจิตของผู้ป่วยยาเสพติด ปัญหาของผู้ป่วยที่สัมพันธ์กับการใช้สารเสพติด สภาพแวดล้อมและบริบทของการนำไปสู่การใช้สารเสพติด โดยมีเป้าหมายให้บุคลากรทางการพยาบาลมีทัศนคติที่ดีต่อผู้ป่วยยาเสพติด และสามารถส่งต่อผู้ป่วยไปยังหน่วยงานอื่นเพื่อขอรับความช่วยเหลือหรือบำบัดรักษาได้อย่างถูกต้อง กลุ่มเป้าหมายในการอบรมขั้นพื้นฐานนี้เป็นนักเรียนพยาบาล และบุคลากรทางการพยาบาล เช่น พยาบาลเทคนิค ผู้ช่วยพยาบาลและพนักงานผู้ช่วย บุคลากรทางสุขภาพ รวมทั้งบุคคลที่เป็นแกนนำสำคัญในชุมชนหรือตัวแทนของกลุ่มบุคคลต่าง ๆ

2) การอบรมขั้นสูง (Advanced training)

การอบรมในระดับนี้จะมุ่งเน้นจำกัดผู้เข้ารับการอบรมเป็นสายวิชาชีพมากกว่าการอบรมขั้นพื้นฐาน โดยผู้เข้ารับการอบรมควรเป็นผู้ประกอบวิชาชีพทางสุขภาพจากหน่วยงานบริการเฉพาะหรือหน่วยงานบริการผู้ป่วยนอก และมีความต้องการฝึกฝนความชำนาญและทักษะในการปฏิบัติงาน เช่น พยาบาลที่ปฏิบัติงานในบริษัทหรือโรงงาน พยาบาลวิชาชีพที่ปฏิบัติงานด้านการให้คำปรึกษาด้านยาเสพติด ซึ่งเนื้อหาสาระในการอบรมมุ่งเน้นให้เกิดความเข้าใจในการส่งตัวผู้ป่วยเข้ารับการบำบัดรักษา รวมทั้งให้การส่งเสริมการจัดสภาพแวดล้อมในการทำงานที่เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติงานของบุคลากรเพื่อป้องกันการใช้สารเสพติดในที่ทำงาน และสามารถติดตามผู้ป่วยยาเสพติดเพื่อประเมินผลความก้าวหน้าได้ด้วย

3) การอบรมเฉพาะทาง (Specialized training) การอบรมในระดับนี้กำหนดกลุ่มเป้าหมายเป็นพยาบาลที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับผู้ป่วยยาเสพติดโดยตรง ซึ่งเนื้อหาสาระในการอบรมประกอบด้วยแนวคิด ทฤษฎี หลากหลายต่าง ๆ และการฝึกทักษะความชำนาญในการปฏิบัติงาน รวมทั้งกิจกรรมการดำเนินงาน เทคนิคการจูงใจผู้ป่วยให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไม่กลับไปใช้ยาเสพติดซ้ำ ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการใช้ยาเสพติด การพัฒนาโครงการช่วยเหลือ การวิจัย และการประเมินผลงานหลังการบำบัดรักษา

สำหรับหลักสูตรการพยาบาลเฉพาะทางสาขาการพยาบาลผู้เสพยาและผู้ติดยาเสพติดในต่างประเทศมีการดำเนินการทั้งในระดับต่ำกว่าปริญญาตรี (Undergraduate) และระดับสูงกว่าปริญญาตรี (Postgraduate) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. หลักสูตรเฉพาะทางด้านยาเสพติดระยะสั้น พบว่า หลักสูตรเฉพาะทางด้านยาเสพติดที่ใช้ในการอบรมระยะสั้นมีหน่วยงานที่ดำเนินการเพียง 2 หน่วยงาน คือ สถาบันที่รับผิดชอบในการบำบัดรักษายาเสพติดโดยตรง และสถาบันการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย ซึ่งองค์ประกอบของหลักสูตรและลักษณะรายวิชามีดังนี้

หลักสูตรระยะสั้นที่ดำเนินการโดยสถาบันบำบัดยาเสพติด กำหนดชื่อหลักสูตรว่า “Graduate Certificate in Alcohol and Other Drug Studies” ดำเนินการโดยหน่วยงานที่เรียกว่า “Turning Point Alcohol and Drug Center” ของประเทศออสเตรเลีย¹⁵ รายวิชาในหลักสูตรประกอบด้วยวิชาแกน 2 วิชา จำนวน 30 หน่วย การศึกษา และรายวิชาเลือกทางคลินิกหรือเฉพาะทาง อีกจำนวน 30 หน่วยการศึกษา ได้แก่

1.1 รายวิชาแกน 2 วิชา (30 หน่วยการศึกษา) ประกอบด้วย

1.1.1 รายวิชามุมมองของการใช้ยาเสพติด (Perspectives in Drug Use) (15 หน่วยการศึกษา) เป็นรายวิชาที่ให้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาททางสังคมและการเมืองที่เกี่ยวข้องกับสารเสพติดทั้งในอดีต-ปัจจุบัน และในระดับบุคคล-สังคม ประวัติของการใช้สารเสพติดและรูปแบบการใช้สารเสพติดทั่วโลก

1.1.2 รายวิชาการประเมินและวางแผนการดูแลปัญหา ยาเสพติด (15 หน่วยการศึกษา) รายวิชานี้มุ่งเน้นความเข้าใจเกี่ยวกับกายวิภาคและสรีรวิทยา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบบประสาทซึ่งเกี่ยวข้องกับฤทธิ์ทางเภสัชของยา การถอนพิษยาและการเลิกใช้ยา

1.2 รายวิชาเลือกทางคลินิกหรือเฉพาะทาง (30 หน่วยการศึกษา) ประกอบด้วย รายวิชาต่าง ๆ ดังนี้ Introduction to Counseling, AOD Counseling, AOD Group Skills, Introduction to Solution-Focused Brief Therapy, Clinical Experience, Telephone Counseling, Young People, Drugs and Society, Dual Diagnosis: Context and Response, Prevention in Practice, หรือ Drug Use in Society: The Public Health

2. หลักสูตรเฉพาะทางด้านยาเสพติดระยะสั้นที่ดำเนินการโดยมหาวิทยาลัยในต่างประเทศ พบว่าเป็นหลักสูตรระยะสั้นที่มีการดำเนินการในมหาวิทยาลัยเฉพาะในประเทศออสเตรเลียเท่านั้น ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 3 หลักสูตร คือ

2.1 หลักสูตร Graduate Certificate in Alcohol and Other Drug Studies (GCAODS) เป็นหลักสูตรที่ดำเนินการโดยมหาวิทยาลัย Charles Darwin ประเทศออสเตรเลีย ซึ่งในหลักสูตรประกอบด้วย 4 รายวิชาแกน จำนวน 40 หน่วยการศึกษา ดังนี้¹⁶

2.1.1 รายวิชาการศึกษาเกี่ยวกับแอลกอฮอล์และยาเสพติดอื่น ๆ (Alcohol and other Drug Studies) (10 หน่วยการศึกษา) รายวิชานี้ว่าด้วยการศึกษาแนวคิด คำจำกัดความ คุณค่าและเจตคติของการเสพติดและการติดแอลกอฮอล์และยาเสพติดอื่น ๆ ปัจจัยด้านสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับการเสพติดและการติดแอลกอฮอล์และยาเสพติดอื่น ๆ แบบแผนของการเสพติดและการติดแอลกอฮอล์และยาเสพติดอื่น ๆ ตลอดจนจนปัญหาเป็นผลจากการเสพติดและการติดแอลกอฮอล์และยาเสพติดอื่น ๆ แนวคิดทฤษฎีของการใช้สารในทางที่ผิด เภสัชวิทยาของยาเสพติด กลวิธีการจัดการกับปัญหาการเสพติดและการติดแอลกอฮอล์และยาเสพติดอื่น ๆ เช่น การให้ความรู้ การป้องกัน การรักษา และบทบาทของชุมชนและสาธารณสุขในการดูแลปัญหาการเสพติดและการติดแอลกอฮอล์และยาเสพติดอื่น ๆ

2.1.2 รายวิชาการให้คำปรึกษาและการจัดการดูแลในบริบทของการใช้แอลกอฮอล์และยาเสพติดอื่น ๆ (Counseling and Interventions in the AOD Field) (10 หน่วยการศึกษา) รายวิชานี้ว่าด้วยการสอนทักษะการให้คำปรึกษาทั่วไป ครอบคลุมหลักพื้นฐานของการสัมภาษณ์และการรักษาความลับของผู้รับบริการ ทฤษฎี กระบวนการและปัจจัยกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านแอลกอฮอล์และยาเสพติดอื่น ๆ ความรู้ ทักษะและกระบวนการประเมินผู้รับบริการในประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับแอลกอฮอล์และยาเสพติดอื่น ๆ กลวิธีในการป้องกันการใช้อัลกอฮอล์และยาเสพติดซ้ำ และความรู้เกี่ยวกับการจัดการดูแลซึ่งครอบคลุมถึงการใช้เภสัชบำบัดทดแทน

2.1.3 รายวิชาการใช้แอลกอฮอล์และยาเสพติดอื่น ๆ ในกลุ่มชนพื้นเมืองออสเตรเลีย (Alcohol and other Drug Issues among Indigenous Australians) (10 หน่วยการศึกษา) รายวิชานี้ว่าด้วยความสำคัญของรูปแบบและปัญหาที่เกิดจากการใช้อัลกอฮอล์และยาเสพติดอื่น ๆ ทฤษฎีและปัญหาการใช้สารเสพติด กลวิธีในการจัดการครอบคลุมการให้ความรู้ การป้องกัน การรักษาและบทบาทของชุมชนและสาธารณสุขในการดูแลปัญหาการเสพติดและการติดแอลกอฮอล์และยาเสพติดอื่น ๆ ในกลุ่มชนต่าง ๆ

2.1.4 รายวิชานโยบายและการป้องกันปัญหาการเสพติดและการติดแอลกอฮอล์และยาเสพติดอื่น ๆ (Policy and Prevention in the Alcohol and other Drugs field) (10 หน่วยการศึกษา) รายวิชานี้ว่าด้วยแนวคิดทฤษฎีและหลักพื้นฐานการพัฒนาแนวทางการป้องกันการเสพติดและการติดแอลกอฮอล์และยาเสพติดอื่น ๆ สื่อและการตลาดที่เกี่ยวข้องกับแอลกอฮอล์และยาเสพติดอื่น ๆ หลักการและการปฏิบัติการให้ความรู้การใช้ชุมชนในการป้องกันปัญหาการเสพติดและการติดแอลกอฮอล์และยาเสพติดอื่น ๆ ครอบคลุมการมีส่วนร่วมของชุมชนและการปฏิบัติการในพื้นที่ และระบบนโยบายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาการเสพติดและการติดแอลกอฮอล์และยาเสพติดอื่น ๆ

2.2 หลักสูตร Graduate Certificate in Health Science (Drug and Alcohol Specialization) เป็นหลักสูตรที่ดำเนินการโดยมหาวิทยาลัย New Castle

ประเทศออสเตรเลีย ซึ่งมีวัตถุประสงค์ของหลักสูตรเพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมมีความรู้เกี่ยวกับแอลกอฮอล์และสารเสพติดอื่น ๆ ครอบคลุมด้านระบาดวิทยา ผลกระทบจากการใช้และการเสพติด และมีทักษะในการดูแลผู้ใช้แอลกอฮอล์และสารเสพติดที่มารับบริการในสถานบำบัดที่หลากหลาย หลักสูตรนี้ ประกอบด้วย 4 รายวิชา จำนวน 40 หน่วยการศึกษา¹⁷ ได้แก่

2.2.1 รายวิชาการกระตุ้นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพ (Motivating Health Behavior Change) (10 หน่วยการศึกษา) เป็นรายวิชาที่มุ่งเน้นความเข้าใจในแนวคิดทฤษฎีและทักษะพื้นฐานของการให้การดูแลที่มีประสิทธิภาพตามระยะของการเปลี่ยนแปลง การสร้างเสริมกำลังใจ การให้การดูแล การให้ความร่วมมือในการดูแล และการป้องกันการกลับไปเสพซ้ำ

2.2.2 รายวิชาวิธีการทางระบาดวิทยา (Epidemiology as Basic Methods) (10 หน่วยการศึกษา) เป็นรายวิชาที่นำผู้เข้ารับการอบรมเข้าสู่แนวคิดพื้นฐานของระบาดวิทยา ครอบคลุมการกระจายและปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความเจ็บป่วยในประชากรที่น่าสนใจ และการประยุกต์ความรู้ในการประเมินผลและการควบคุมปัญหาสุขภาพในชุมชน

2.2.3 รายวิชาพื้นฐานปัญหา ยาเสพติดและแอลกอฮอล์ (Basis of Drug/Alcohol Problems) (10 หน่วยการศึกษา) รายวิชานี้มุ่งเน้นการให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้และปัญหาจากการใช้แอลกอฮอล์และสารเสพติดอื่น ๆ โดยใช้มุมมองด้านชีวจิตสังคม เภสัชวิทยา แพทย์ และระบาดวิทยา การศึกษาเกี่ยวกับประสาทวิทยาการปรับตัว การป้องกันและการบำบัดรักษา

2.2.4 รายวิชาการประเมินทางคลินิกการใช้ยาเสพติดและแอลกอฮอล์ (Clinical Assessment of Drug/Alcohol Use) (10 หน่วยการศึกษา) รายวิชานี้มุ่งเน้นการพัฒนาความรู้และทักษะในการสัมภาษณ์ผู้รับบริการเกี่ยวกับการใช้แอลกอฮอล์และสารเสพติดอื่น ๆ การตัดสินใจและการเลือกใช้เครื่องมือในการประเมินการใช้แอลกอฮอล์และสารเสพติดอื่น ๆ

2.3 หลักสูตร Graduate Certificate in Health (Alcohol and Other Drugs Studies Stream) เป็นหลักสูตรที่ดำเนินการโดยมหาวิทยาลัย Flinder

ประเทศออสเตรเลีย ประกอบด้วยรายวิชาแกน 3 วิชา จำนวน 18 หน่วยการศึกษา ได้แก่ รายวิชาการปฏิบัติงานทางคลินิกโดยใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ (Evidence-based Clinical Practice) รายวิชาสุขภาพประชากร (Population Health) และรายวิชาภาวะผู้นำในด้านสุขภาพ (Leaderships in Health Studies) และวิชาเฉพาะทางจำนวน 18 หน่วยการศึกษา¹⁸ ดังนี้

2.3.1 รายวิชาการตอบสนองต่อบุคคลที่มีปัญหาจากแอลกอฮอล์และยาเสพติดอื่น ๆ (Responding to People with Alcohol and Other Drug Problems) (6 หน่วยการศึกษา) เป็นรายวิชาที่มุ่งเน้นความเข้าใจเกี่ยวกับการประเมินทางคลินิกและการดูแลผู้รับบริการที่มีปัญหาจากการใช้แอลกอฮอล์ ยาสูบและสารเสพติดอื่น ๆ

2.3.2 รายวิชาพื้นฐานความเข้าใจในประเด็นยาเสพติดและแอลกอฮอล์ (Foundations in Drug and Alcohol Issues) (6 หน่วยการศึกษา) รายวิชานี้มีเป้าหมายให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในประเด็นของบริบทการเมืองและการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสารเสพติด

2.3.3 รายวิชาความเจ็บป่วยที่เกี่ยวข้องกับแอลกอฮอล์และสารเสพติดในหน่วยงานวิกฤติและฉุกเฉิน (Alcohol/Drug Co-morbidity in Acute Care Settings) (6 หน่วยการศึกษา) เป็นรายวิชาที่เน้นความรู้และทักษะในการประเมินและให้การดูแลบุคคลที่มีปัญหาจากการใช้สารเสพติดครอบคลุมอันตรายจากการใช้สารเสพติด การใช้สารเสพติดเกินขนาด การติดสารเสพติด การเลิกใช้สารเสพติด และความเจ็บป่วยทางจิตที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติด

3. หลักสูตรการพยาบาลเฉพาะทางด้านยาเสพติดระดับปริญญาโทสาขาพยาบาลศาสตร์ พบว่าหลักสูตรการพยาบาลเฉพาะทางด้านยาเสพติดในระดับสูงกว่าปริญญาตรีมีการดำเนินการในสถาบันการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย ซึ่งมีหลักสูตรหลากหลายแตกต่างกันดังนี้

3.1 หลักสูตร Family Nurse Practitioner ของ University of Buffalo ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นหลักสูตรที่พัฒนาจากหลักสูตร Family Nurse Practitioner เดิม โดยมีการเพิ่มรายวิชาที่ให้ความสำคัญกับปัญหาการใช้สารเสพติดกับการดูแลสุขภาพในระดับ

ปฐมภูมิ รายวิชาในหลักสูตรการพยาบาลเฉพาะทางมีทั้งหมด 7 วิชา ซึ่งมีรายวิชาที่มุ่งเน้นประเด็นด้านยาเสพติดมีจำนวน 2 วิชา จำนวน 6 หน่วยกิต¹⁹ คือ รายวิชา Primary Care of Individuals and Families Experiencing Addictions (3 หน่วยกิต) และรายวิชา Neurobiological Basis of Addictions (3 หน่วยกิต)

3.2 หลักสูตร Psychiatric/Mental Health Nursing Program ของ University of Texas ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นเพื่อเพิ่มจำนวนพยาบาลวิชาชีพเป็นผู้ปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูงปฏิบัติงานในหน่วยบริการปฐมภูมิ ทุติยภูมิและตติยภูมิที่ให้บริการผู้ที่มีปัญหาทางสุขภาพจิตและจิตเวชในหลักสูตรนี้ประกอบด้วยวิชาแกน 3 หมวด ได้แก่ หมวดวิชาแกนสำหรับมหาบัณฑิตทางการพยาบาล หมวดวิชาแกนสำหรับผู้ปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูง และหมวดวิชาแกนทางคลินิกสำหรับพยาบาลเวชปฏิบัติ ผู้ชำนาญการเฉพาะทาง พยาบาลศึกษาและบริหารการพยาบาล นอกจากนี้ หลักสูตรนี้ยังมีความเฉพาะในด้านยาเสพติดซึ่งเป็นการขยายบทบาทและความรู้ของพยาบาลสุขภาพจิตและจิตเวช²⁰ ดังนี้

1) รายวิชายาเสพติดและสังคม

(Drugs and Society: Science, Law and Public Policy) (3 หน่วยกิต) เป็นรายวิชาที่เกี่ยวกับนโยบายการควบคุมยาเสพติดที่มีพื้นฐานอยู่บนหลักการทางวิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเสพติดและการติดยาเสพติด ความเชื่อมโยงของยาเสพติดกับพฤติกรรม ชีวศาสตร์ ระบาดวิทยา กฎหมายและเศรษฐกิจ การประเมินความเชื่อมโยงระหว่างการปฏิบัติการพยาบาลกับมุมมองของสังคม บุคลากรด้านสุขภาพและผู้เสพ/ผู้ติดยาเสพติด

2) รายวิชาประสาทวิทยาศาสตร์:

ความสัมพันธ์ระหว่างสมองและพฤติกรรม และรูปแบบของการติดยาเสพติด (Neuroscience: Brain-Behavior Relationships & Patterns of Addiction) (2 หน่วยกิต) เป็นรายวิชาที่เสนอความรู้ที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมองและพฤติกรรม ซึ่งมีความสำคัญในการทำความเข้าใจยาที่ออกฤทธิ์ต่อจิตประสาทและมีผลต่อพฤติกรรมครอบคลุมกระบวนการรับรู้ อารมณ์ และการเคลื่อนไหว ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับกายวิภาคของ

สมองและระบบประสาท ประสาทชีวศาสตร์ ประสาทภูมิคุ้มกัน และระบบควบคุมการทำงานของระบบประสาทที่สัมพันธ์กับความอยากยา ความทนต่อยา การถอนยา การติดยา และปรากฏการณ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การติดยาเสพติด

3) รายวิชาประเด็นการติดยา

เสพติดในกลุ่มเสี่ยง (Chemical Dependence Issues in Special Populations) (2 หน่วยกิต) เป็นวิชาเลือกที่เปิดสอนให้กับทุกสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด ซึ่งรายวิชานี้เกี่ยวกับการเสพติดแอลกอฮอล์และสารออกฤทธิ์ต่อจิตประสาท การเสพติดแอลกอฮอล์และสารออกฤทธิ์ต่อจิตประสาทในทางที่ผิด และการเสพติดแอลกอฮอล์และสารออกฤทธิ์ต่อจิตประสาท โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประชากรกลุ่มเสี่ยง ได้แก่ วัยรุ่น ผู้สูงอายุ คนจรจัด คนกลุ่มน้อย ผู้ติดเชื่อเอชไอวี/เอดส์ และนักโทษ/ผู้ต้องขัง ปัจจัยด้านระบาดวิทยา เชื้อชาติ กฎหมายและจริยธรรมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเสี่ยงต่าง ๆ การประเมินและตัดสินใจเลือกแนวทางการดูแลรักษาที่เหมาะสมกับกลุ่มเสี่ยงโดยให้ความสำคัญกับการป้องกัน การค้นหากลุ่มเสี่ยง และการจัดการรายกรณีเฉพาะแต่ละกลุ่ม

3.3 หลักสูตร Advanced Practice Nursing: Mental Health

ของ New York University ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นหลักสูตรสำหรับพยาบาลวิชาชีพที่สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาโททางการพยาบาลให้เป็นผู้ปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูงเพื่อให้บริการด้านสุขภาพจิต ในหลักสูตรนี้มีรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสารเสพติดจำนวน 3 วิชา¹ ดังนี้

1) รายวิชากรพยาบาลสุขภาพจิตและการพยาบาลด้านยาเสพติดสำหรับผู้ปฏิบัติการ

พยาบาลขั้นสูง 1 (APN: Mental Health and Substance Abuse Nursing I) (3 หน่วยกิต) รายวิชานี้ว่าด้วยเจตคติต่อภาวะสุขภาพจิตที่ทำให้ใช้สารเสพติด โดยเฉพาะการติดบุหรี่/ยาสูบ ภาวะสุขภาพจิตในแต่ละช่วงวัยของประชากร เป้าหมาย การวิเคราะห์ศักยภาพชุมชนและระบบบริการสุขภาพในการตอบสนองความต้องการของกลุ่มเสี่ยงในการส่งเสริมสุขภาพจิต การช่วยเหลือในภาวะวิกฤติสุขภาพจิต การป้องกันปัญหาสุขภาพจิตที่มีสาเหตุจากการใช้สารเสพติดต่าง ๆ และความผิดปกติทางจิต การประเมินผล

การนำทฤษฎีและผลการวิจัยไปใช้ในการปฏิบัติงาน การนำแนวคิดศาสตร์ทางการพยาบาลและศาสตร์อื่น ๆ ไปใช้ในการประเมินปัญหาและการจัดการ รูปแบบการดูแลรักษา ผู้ใช้สารเสพติดครอบคลุมการป้องกัน การดูแลในระยะสั้น การดูแลสุขภาพจิต และการให้คำปรึกษา

2) **รายวิชาการดูแลผู้ใช้สารเสพติดสำหรับผู้ปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูง 2 (APN: Substance Abusing Client Theory II)** (3 หน่วยกิต) เป็นรายวิชาที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความสำคัญกับสาเหตุ การประเมิน การวินิจฉัย การรักษา และการประเมินผลลัพธ์ของการดูแลในผู้ที่มีความผิดปกติจากการใช้สารเสพติด การดูแลกลุ่มเป้าหมายครอบคลุมทุกเพศทุกวัยที่ได้รับการวินิจฉัยว่ามีความเจ็บป่วยทางด้านร่างกายหรือทางจิต ซึ่งมีความเสี่ยงหรือได้รับผลกระทบจากการใช้สารเสพติดไม่ถูกวิธีทั้งแบบเฉียบพลันและเรื้อรัง ความรู้เกี่ยวกับกลุ่มยา/สารเสพติดที่พบบ่อยในกลุ่มเสี่ยง บทบาทของผู้ปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูง ประเด็นด้านวัฒนธรรม และการใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ในการให้บริการ

3) **รายวิชาปฏิบัติการดูแลผู้ใช้สารเสพติดสำหรับผู้ปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูง 2 (APN: Substance Abusing Client Practicum II)** (3 หน่วยกิต) เป็นรายวิชาที่เป็นการฝึกปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูงภายใต้การนิเทศ ครอบคลุมการดูแลผู้ที่มีความผิดปกติจากการใช้ยา/สารเสพติด ผู้ที่มีอาการทางจิตที่เกิดร่วมกับการใช้ยา/สารเสพติด ผู้ด้อยโอกาส และคนกลุ่มน้อย ฝึกปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูงในหน่วยงานด้านสังคม หน่วยฉุกเฉิน และกลุ่มผู้ป่วยนอก การประยุกต์ความรู้ทางทฤษฎีในการประเมิน วินิจฉัย และการจัดการความผิดปกติจากการใช้ยา/สารเสพติด

3.4 หลักสูตร Master of Nursing (Specialist Stream): Alcohol and Other Drugs Studies ซึ่งเป็นหลักสูตรของ Flinder University ประเทศออสเตรเลีย มีจำนวน 54 หน่วยกิต แบ่งเป็นรายวิชาทั่วไปจำนวน 36 หน่วยกิต เช่น รายวิชาประเด็นวิจัยด้านสุขภาพ (Research issues in Health) รายวิชาการปฏิบัติงานทางคลินิกโดยใช้หลักฐานเชิงประจักษ์ (Evidence-based Clinical Practice) เป็นต้น และรายวิชาเฉพาะทางการพยาบาลยาเสพติดจำนวน 18 หน่วยกิต (ซึ่งรายละเอียด

ของรายวิชาเฉพาะทางมีลักษณะเช่นเดียวกับหลักสูตรเฉพาะทางด้านการพยาบาลยาเสพติดระยะสั้นข้อ 2.3)¹⁸

3.5 หลักสูตร Master's Specialty Program with Sub Specialty in Addictive Behavior เป็นหลักสูตรเฉพาะทางทางการพยาบาลของ The Columbia University School of Nursing ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นหลักสูตรเฉพาะทางย่อยด้านพฤติกรรมการใช้สารเสพติด (Addictive Behaviors Sub-Specialty) สำหรับเตรียมผู้ปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูงในการให้การพยาบาลในกลุ่มผู้รับบริการที่มีปัญหาการใช้สารเสพติด ลักษณะรายวิชาในหลักสูตรเน้นเนื้อหาความรู้พื้นฐานในการทำความเข้าใจการเสพติดโดยใช้ทฤษฎีสาเหตุที่หลากหลาย การพัฒนาทักษะการปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูงในผู้รับบริการและครอบครัวที่มีปัญหาการใช้สารเสพติด ประกอบด้วย 3 รายวิชา จำนวน 9 หน่วยกิต²² ดังนี้

1) **รายวิชาทฤษฎีและสาเหตุของพฤติกรรมการใช้สารเสพติด (Introduction to Addictive Behaviors: Theories of Causation)** (3 หน่วยกิต) เป็นรายวิชาที่ให้ความรู้พื้นฐานในการทำความเข้าใจพฤติกรรมการใช้สารเสพติดโดยใช้ทฤษฎีและสาเหตุที่หลากหลาย การฝึกทักษะการวิเคราะห์และประเมินผล แบบจำลองทางทฤษฎีที่เป็นพื้นฐานของการปฏิบัติงานในคลินิกที่เกี่ยวข้องกับผู้รับบริการที่มีพฤติกรรมการใช้สารเสพติด

2) **รายวิชาประเด็นและแนวโน้มปัญหาการใช้สารเสพติด (Contemporary Issues and Trends in Addiction)** (3 หน่วยกิต) เป็นรายวิชาเกี่ยวกับการสอนในรูปแบบการสัมมนาซึ่งครอบคลุมประเด็นการป้องกัน ปัจจัยปกป้อง ความสูญเสียทางสังคม ตราบาป กฎหมาย การจัดการกับความเจ็บปวดเรื้อรังและปัญหาการใช้สารเสพติดในบุคลากร

3) **รายวิชาการจัดการทางคลินิกให้ผู้ป่วยที่มีปัญหาการใช้สารเสพติด (Clinical Management of the Patient with Addiction: Evaluation and Treatment)** (3 หน่วยกิต) เป็นรายวิชาฝึกปฏิบัติภายใต้การนิเทศโดยมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะการปฏิบัติงานเพื่อสามารถให้การพยาบาลผู้ที่มีปัญหาการใช้สารเสพติดและครอบครัว

จะเห็นได้ว่าแต่ละประเทศต่างตื่นตัว และให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมให้กับพยาบาลวิชาชีพที่ให้การพยาบาลผู้เสพติดและผู้ติดยาเสพติด

สำหรับประเทศไทย การพยาบาลผู้เสพและผู้ติดสารเสพติดเกิดขึ้นมาพร้อมกับระบบการดูแลผู้เสพและผู้ติดสารเสพติด เริ่มตั้งแต่การบำบัดผู้เสพยาเสพติดโดยการบำบัดในสมัยดั้งเดิม มีโปรแกรมเพื่อบำบัดผู้เสพยาเสพติดโดยวิธีการของการบำบัดธรรมชาติ โดยการให้พืชสมุนไพร ผ่านมาถึงการเปลี่ยนแปลงจากฝิ่นเป็นเฮโรอีนโดยที่การบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดในระบบปัจจุบันเริ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2502 จนกระทั่งในปี 2515 กระทรวงสาธารณสุขได้จัดให้การดำเนินงานด้านการบำบัดรักษากำหนดให้การบำบัดรักษาเป็น 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนเตรียมการก่อนการรักษา ขั้นตอนพินิจยา ขั้นตอนฟื้นฟูสมรรถภาพ และขั้นตอนติดตามการรักษา¹ โดยพยาบาลที่ทำหน้าที่จะช่วยดำเนินการในแต่ละขั้นตอนแต่จุดเน้นยังอยู่ที่โรงพยาบาลธัญญารักษ์ ซึ่งเป็นโรงพยาบาลเฉพาะทางด้านการบำบัดรักษาผู้ติดยาและสารเสพติดกระทั่งปี 2545 สถานการณ์ปัญหาได้ทวีความรุนแรงรัฐบาลได้ประกาศทำสงครามกับยาเสพติด กำหนดให้สถานพยาบาลทุกระดับต้องให้การบำบัดรักษาผู้เสพยาและผู้ติดสารเสพติดหน่วยงานที่ทำหน้าที่นี้มีหลายหน่วยงาน มีลักษณะเป็นหน่วยงานเฉพาะกิจที่ต้องกลับไปปฏิบัติหน้าที่เดิมเมื่อภาระหน้าที่ด้านยาเสพติดที่ได้รับมอบหมายเสร็จสิ้นลง ซึ่งมีผลต่อการดำเนินการแก้ไขปัญหาอย่างต่อเนื่อง เป็นผลให้มีความจำเป็นในการอบรมเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย หน้าที่ใหม่ให้มีความรู้ด้านยาเสพติด บุคลากรที่ทำงานมีปัญหาเรื่องภาระงาน ความเจริญก้าวหน้า ความมั่นคง เจตคติของสังคมต่อคนเหล่านี้ว่าเป็นผู้กระทำผิด แรงจูงใจที่จะทำตรงนี้ไม่หนักแน่นพอ ความไม่รู้หลายอย่าง²³ โดยเฉพาะการผลิตหลักสูตรเฉพาะกิจ เพื่อตอบปัญหาเฉพาะกาลกับนโยบายที่เร่งด่วน อีกทั้งขีดความสามารถของหน่วยงานในการรองรับผู้เสพและผู้ติดสารเสพติดและประสิทธิผล ประสิทธิภาพของการดำเนินงานยังมีไม่เพียงพอซึ่งปัจจัยสำคัญตัวหนึ่งคือ ความรู้และประสบการณ์ของบุคลากรผู้ให้บริการ มีข้อเสนอแนะจัดทำหลักสูตรการบำบัดรักษายาเสพติดเฉพาะทางสำหรับบุคลากรทางการแพทย์ทุกระดับ ได้แก่ แพทย์พยาบาล นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ ฯลฯ²³ พยาบาลในฐานะองค์ประกอบด้านกำลังคนที่เป็นกลุ่มอาชีพที่ใหญ่ที่สุดทั้งในด้านปริมาณและบทบาทหน้าที่ที่จะต้องรองรับระบบการดูแลผู้เสพและผู้ติดสารเสพติดในอนาคต²⁴ ได้

มีการพัฒนาหลักสูตรการพยาบาลเฉพาะทาง 2 หลักสูตรขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย ที่ได้รับการรับรองจากสภาการพยาบาลพร้อมกันในวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2551²⁵ โดยหลักสูตรแรกคือ หลักสูตรการพยาบาลเฉพาะทาง สาขาการพยาบาลผู้เสพและผู้ติดสารเสพติด โดยคณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น ร่วมกับศูนย์บำบัดรักษายาเสพติดขอนแก่น และอีกหลักสูตรหนึ่งคือหลักสูตรการพยาบาลเฉพาะทางสาขาการพยาบาลผู้ติดยาและสารเสพติด โดยสถาบันธัญญารักษ์ร่วมกับคณะพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทั้ง 2 หลักสูตรจัดการอบรมให้กับพยาบาลวิชาชีพที่ปฏิบัติงานในหน่วยงานยาเสพติด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ พัฒนาพยาบาลให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถและทักษะ ในการปฏิบัติการพยาบาลด้านยาเสพติด²⁴

เมื่อเปรียบเทียบกับหลักสูตรเฉพาะทางด้านยาเสพติดระยะสั้นในต่างประเทศ พบว่ามีความแตกต่างกันมากโดยเฉพาะจำนวนหน่วยกิต หลักสูตรที่ดำเนินการโดยสถาบันบำบัดยาเสพติดจะมีจำนวนหน่วยกิตตลอดหลักสูตร 60 หน่วยกิต ให้ความสำคัญกับวิชาเลือกทางคลินิกที่เป็นทักษะเฉพาะในการให้การพยาบาลผู้เสพและผู้ติดยาเสพติด ส่วนหลักสูตรที่ดำเนินการโดยมหาวิทยาลัย ทั้ง 3 หลักสูตรที่นำเสนอ มีจำนวนหน่วยกิตอยู่ระหว่าง 36- 40 หน่วยกิต จะเห็นได้ว่าหลักสูตรในต่างประเทศค่อนข้างเข้มข้นมากกว่า เน้นให้ผู้ผ่านการอบรมมีสมรรถนะที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เป็นการปกป้องผู้รับบริการให้มีความปลอดภัยจากผู้ให้บริการที่ขาดสมรรถนะหรือมีสมรรถนะไม่เพียงพอ รวมทั้งเพื่อให้ผู้รับบริการมีทางเลือกในการบริการจากบุคลากรทางสุขภาพเพิ่มมากขึ้น²⁶ สร้างความมั่นใจในการปฏิบัติงานแล้วยังช่วยสร้างสมรรถนะเฉพาะทาง ได้รับการยอมรับจากทีมสหสาขาวิชาอื่น ๆ และรู้สึกที่สามารถควบคุมการปฏิบัติงานของตนเองได้ดีขึ้น ได้รับคำตอบแทนเพิ่มขึ้นและรู้สึกมีความมั่นคงในงานที่ปฏิบัติ²⁶

สำหรับหลักสูตรการพยาบาลเฉพาะทางสาขาการพยาบาลผู้เสพยาและผู้ติดยา และหลักสูตรการพยาบาลเฉพาะทางสาขาการพยาบาลผู้ติดยาและสารเสพติด ถือว่าเป็นทางออกเบื้องต้นของพยาบาลวิชาชีพที่ปฏิบัติงานในหน่วยงานยาเสพติด ซึ่งผู้เข้ารับการอบรม

ต่างเห็นสอดคล้องกันว่าหลักสูตรการพยาบาลเฉพาะทางสาขาการพยาบาลผู้สูงอายุและสารเสพติดถือเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขา²⁵ และควรมีการเร่งผลิตให้ครอบคลุมทุกภูมิภาคสอดคล้องกับ Christine Savage ผู้อำนวยการหลักสูตรการพยาบาลระดับปริญญาโทสาขาการพยาบาลสุขภาพชุมชน (Community Health Nursing) มหาวิทยาลัย Cincinnati ประเทศสหรัฐอเมริกา มีความเห็นว่าในอนาคตอันใกล้นี้มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีพยาบาลเฉพาะทางด้านยาเสพติดในทุกภูมิภาคของโลก เนื่องจากปัญหาเสพติดมีการแพร่ระบาดอย่างกว้างขวางในทุกสังคม ทุกวัฒนธรรมและทุกกลุ่มประชากร ซึ่งพยาบาลต้องเข้ามา มีบทบาทในการป้องกันและบำบัดฟื้นฟูผู้ป่วยยาเสพติดอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้²⁷

หลักสูตรการพยาบาลทั้งสองหลักสูตรของประเทศไทยควรมีการพัฒนาให้เป็นระดับปริญญาโท เพื่อต่อยอด และเพิ่มสมรรถนะได้รับการรับรองเป็นพยาบาลขั้นสูง (Advanced Practice Nurse) โดยศึกษาข้อมูลที่ได้จากการนำเสนอควรมีการกำหนดรายวิชาให้สามารถเชื่อม ต่อโอนหน่วยกิตได้ ที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งควรมีการจัดตั้ง องค์การวิชาชีพพยาบาลผู้เสพยาและผู้ติดยาเสพติดโดย อาจเริ่มต้นเป็นชมรมพยาบาลผู้เสพยาและผู้ติดยาเสพติด แห่งประเทศไทยขึ้นเป็นครั้งแรก ก่อนและพัฒนาต่อ ให้เป็นสมาคมพยาบาลผู้เสพยาและผู้ติดยาเสพติดเพื่อ รวมพลังพัฒนางานวิชาชีพและองค์ความรู้ในการปฏิบัติการ พยาบาลผู้เสพยาและผู้ติดยาเสพติดต่อไป

บทสรุป

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอผลการ ศึกษาหลักสูตรการพยาบาลเฉพาะทางสาขาการพยาบาล ผู้เสพยาและผู้ติดยาเสพติดในต่างประเทศเพื่อเป็น ประโยชน์ในการพัฒนาหลักสูตรการพยาบาลผู้เสพยา และสารเสพติดในประเทศไทย พบว่าประเทศต่างๆ ทั่วโลกต่างตื่นตัวกับการพัฒนาบุคลากรทางการพยาบาล เพื่อรองรับสถานการณ์ปัญหาเสพติดที่ทวีความรุนแรง เพิ่มขึ้น โดยมีการพัฒนาหลักสูตรที่หลากหลาย ทั้ง ระยะเวลาที่เป็นการอบรมพื้นฐานจนถึงหลักสูตรปริญญา โทได้รับการรับรองเป็นพยาบาลขั้นสูง (Advanced

Practice Nurse) ส่วนในประเทศไทยเริ่มมีหลักสูตรการ พยาบาลเฉพาะทางสาขาการพยาบาลผู้เสพยาและผู้ติดยา สารเสพติดขึ้นเป็นครั้งแรกถือเป็นจุดเริ่มต้นของการ พัฒนาจากการวิเคราะห์หลักสูตรเบื้องต้นแล้วควรมี การปรับปรุงหลักสูตรเพื่อเพิ่มความเชี่ยวชาญและควรมี การเร่ง และขยายการผลิตให้ครอบคลุมทุกภูมิภาคสร้าง ความมั่นใจในการปฏิบัติงาน ปรับเปลี่ยนเจตคติที่มีต่อผู้ เสพยาและผู้ติดยาเสพติด ถือเป็นการพัฒนาบทบาทของ พยาบาลวิชาชีพให้ก้าวหน้ามากยิ่งขึ้นในขณะเดียวกัน ก็ทำให้สังคมให้คุณค่าวิชาชีพพยาบาลเพิ่มมากขึ้นด้วย อีกทั้งเป็นการอำนวยการรักษาผู้ที่มีความรู้ ความสามารถใน การปฏิบัติงานด้านยาเสพติดให้ทำงานในสาขาวิชาชีพที่ เป็นปัญหาของชาติต่อไป

References

1. Thanyarak Institute. Texts Addiction Medicine; 2005.
2. American Nurse' Association. Drug and Alcohol Nursing Association, and National Nurses' Society on Addictions. The care of clients with addictions: Dimensions of nursing practice. American Nurses Association. Kansas City; 1987
3. Council Against Drug Abuse (P.P.S.). Estimate the number of drug addicts in Thailand. Academic drugs; 2005.
4. Cary AH. Certified registered nurses: Results of the study of the certified workforce. American Journal of Nursing 2001; 101(1): 44-52.
5. Rassool GH. Curriculum model, course development, and evaluation of substance misuse education for health care professionals. Journal of Addictions Nursing 2004; 15: 85-90.
6. Murphy S. The urgency of substance abuse education in school nursing. Journal of Nursing Education 1989; 28(6): 247-251.
7. Pillon SC. et al. Nurses' training on dealing with alcohol and drug abuse: A question of necessity. Review Hospital Clinical Faculty Medicine South

- Paulo 2003; 58(2): 119-124.
8. Vourakis C. Addictions Nursing Practice is Knowledge-Specific. *Journal of Addictions Nursing* 1996; 8(1): 2-3.
 9. Bilt VJ, Hall MN. & Shaffer HJ. An assessment of substance abuse training needs among nurses (part 1): Applying an index of training needs. *Journal Substance Misuse* 1997; 2: 150-157.
 10. Handley SM. Integrating addictions nursing, addiction research, and advanced practice nurse: an interview with Nancy Campbell-Heider. *Journal of Addictions Nursing* 2003; 14: 51-52.
 11. Hoffman A, Heineman ME. Substance abuse education in school of nursing: A nation survey. *Journal of Nursing Education* 1987; 26: 282-287.
 12. Eliason MJ, Gerken KC. Attitudes shown by nursing college students, staff, and faculty towards substance abuse. *Journal Substance Misuse* 1999; 4: 55-63.
 13. International Nurses on Addictions.[Internet].2007 [Cited 2007 Nov 20]. Available from: [http://www.intnsa.org/certifications.php /](http://www.intnsa.org/certifications.php/)
 14. Advisory Council on the Misuse of Drugs. Problem drug use: A review of training. London: Her Majesty Stationary Office-HMSO; 1990.
 15. Turning Point Alcohol and Drug Centre. Post Graduate Courses: Student Information Handbook. Available from: http://www.turningpoint.org.au/e&t/Postgraduate/Forms/grad_handbook_2008.pdf [2007, November 21]
 16. Charles Darwin University. Graduate Certificate in Alcohol and Other Drug Studies. [Internet].2007 [Cited 2007 Nov 21]. Available from: <http://www.eagle.ntu.edu.au/ntu/apps/coursere.nsf/>
 17. University of New Castle. Program Handbook. [Internet].2008 [Cited 2008 Nov 20]. Available from: <http://www.newcastle.edu.au/program/postgraduate/>
 18. Flinder University. Course and Program. [Internet].2007 [Cited 2007 Nov 20]. Available from: <http://www.flinders.edu.au/calendar/vol2/pg/GCHlth.htm>
 19. University of Buffalo School of Nursing. Academic Programs: Family Nurse Practitioner.[Internet].2007 [Cited 20087Nov 23]. Available from: <http://nursing.buffalo.edu/academics/family.asp>
 20. University of Texas School of Nursing at Houston. Degree Programs.[Internet].2007 [Cited 2007 Nov 23]. Available from: <http://son.uth.tmc.edu/ctnbrochure/degreeprograms.html>
 21. New York University College of Nursing. (n.d.). New York University Bulletin. [Internet].2007 [Cited 2007 Nov 26]. Available from: <http://www.nyu.edu/nursing/bulletin/bulletin.pdf>
 22. Columbia University School of Nursing. (n.d.). Academic Programs.[Internet].2007 [Cited 2007 Dem 2]. Available from: <http://www.nursing.columbia.edu/programs/index.html>
 23. Council Against Drug Abuse (P.P.S.). Policies to prevention and treatment of drug addicts in Thailand. Academic drugs; 2012.
 24. Kimsungnoen N, The Evaluation of Nursing Specially in Addicted nurse Program. Thanyarak Institute; 2011.
 25. Nursing and Midwifery Council. List specific nursing course at the Nursing Council certification. (Data as of November 2012).
 26. Cary AH. Certified registered nurses: Results of the study of the certified workforce. *American Journal of Nursing* 2001; 101(1): 44-52.
 27. Pugh A. Common Questions about Addiction Nursing. [Internet].2007 [Cited 2007 Dec 4]. Available from: http://findarticles.com/p/articles/mi_m5EEF/